

ZABEZPEČENIE STAROSTLIVOSTI O NADANÝCH ŽIAKOV V ZÁKLADNEJ ŠKOLE NÁBREŽIE MLÁDEŽE V NITRE

MÁRIA JAVORNÍKOVÁ

ABSTRAKT

Príspevok sa venuje zabezpečeniu starostlivosti o nadaných žiakov na základnej škole. Nadané deti tvoria veľmi pestrú a rôznorodú skupinu. Ich spoločným znakom je, že majú oproti rovesníkom vysoko rozvinuté rozumové schopnosti. Neexistuje všeobecný vzorec prejavov, na základe ktorých možno jednoznačne označiť dieťa za nadané. V príspevku chceme poukázať na dôležitosť práce s talentovanými žiakmi na základných školách, spracovať prípravu žiakov na biologickú olympiádu, zhrnúť výsledky umiestnenia žiakov ZŠ Nábřežie mládeže v Nitre v biologickej olympiáde v rokoch 2007 až 2013, nájsť spôsoby motivovania žiakov k príprave na biologickú olympiádu. Príspevok je rozčlenený na niekoľko častí. Prvá časť sa zaoberá vymedzením pojmov talent a nadanie, identifikácii talentu a práce s ním. Druhá časť sa venuje biologickej olympiáde, jej rozčleneniu do kategórií podľa typu súťaže a ročníka, charakteru jednotlivých úloh. Tretia časť sa zaoberá konkrétnymi výsledkami žiakov a umiestnením v súťažiach. V závere píšeme o tom, že nadaných žiakov je potrebné hľadať a ich talent rozvíjať.

ÚVOD

Pedagogickej praxi sa venujeme už niekoľko desiatok rokov. Počas týchto rokov sme na rôzne súťaže pripravovali veľa žiakov. Príprava nebola u všetkých žiakov rovnaká. Niektorí z týchto žiakov potrebovali na usmernenie pri príprave menej času, iným sme sa museli venovať viac. Práve tieto skúsenosti nás viedli k zamysleniu sa nad tým, prečo majú niektorí žiaci viac schopností a iní menej. Táto téma nás zaujala a preto sme sa jej začali venovať. Informácie sme získavali z dostupných zdrojov. Získané informácie nás priviedli k pojmom talent a nadanie.

V našom príspevku podávame základné informácie o problematike talentu a nadania žiakov a práce s nimi. Jeho hlavnou úlohou je opísať prácu s talentovanými žiakmi na Základnej škole Nábřežie mládeže v Nitre. Príspevok obsahuje informácie z literatúry o talente, popisuje ciele a zložky

biologickej olympiády, charakteristiku jednotlivých kategórií, metodiku prípravy a výsledky umiestnenia žiakov v biologickej olympiáde v rokoch 2007 až 2013.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Odborníci sa otázkami okolo nadania intenzívne zaoberajú už vyše sto rokov. Vznikli desiatky rôznych definícií nadania. Jednou z najznámejších je tzv. Marlandova definícia, prednesená na Americkom kongrese v roku 1971: „Nadané a talentované deti sú tie deti, ktoré sú identifikované kvalifikovanými profesionálmi, a ktoré sú vzhľadom na svoj výnimočný potenciál schopné vysokých výkonov. Tieto deti potrebujú k realizácii svojho prínosu pre spoločnosť vzdelávací program a servis, ktorý nie je bežne poskytovaný regulárnymi školami.“ (www.nadanie.sk)

Ak chceme hovoriť o človeku s talentom, je to ten človek, ktorý je v niektorej oblasti lepší ako ostatní. Nadanie je dedične podmienené, ale rozvíja sa aj v priebehu života. Podľa slov Zory Hadzovej, ľudia dedia určité vlohy, ale tie musia dostať priestor na to, aby sa prejavili ako mimoriadne schopnosti. A o talente hovoríme práve vtedy, ak sa mimoriadne schopnosti prejavujú, či už vo svete športu, umenia alebo vo vedeckej sfére. (2010)

Osobnosti, ako Leonardo da Vinci, Albert Einstein, či Nikola Tesla, môžeme bezpochyby považovať za nadané. Dokázali to svojimi myšlienkami a prácami, ktorými predbehli dobu o niekoľko storočí alebo zmenili smerovanie celého vedného odboru. Ako je však možné rozpoznať nadanie u detí a mladých ľudí, ktorí ešte nemajú dostatok skúseností, vedomostí a príležitostí, aby ho mohli jednoznačne preukázať výsledkami svojej činnosti?

Rozpoznať nadanie už v detstve je dôležité preto, aby sme mohli vzdelávať a vychovávať nadané deti smerom k upevňovaniu a rozvíjaniu ich nadania - čo je v konečnom dôsledku na prospech celej spoločnosti. Ako ich správne viesť, podporovať, rozvíjať - je ešte stále predmetom skúmania a získavania skúseností...

Psychológovia sa už dlhú dobu zaoberajú štruktúrou nadania - hľadaním faktorov, ktoré samotné nadanie vytvárajú a ovplyvňujú. Výsledkom ich skúmania je tvrdenie, že nadanie nie je len súbor vysokých schopností, ale aj iných vlastností osobnosti. Tak vznikol Renzulliho trojprstencový model nadania (Renzulli, 1977), ktorý zobrazuje nadanie ako prienik vysokých schopností, tvorivosti a motivácie (snahy, zanietenia). Ďalší psychológovia pričlenili k tomuto modelu ešte vplyvy prostredia (rodina, rovesníci, škola) a iné faktory (napr. šťastné okolnosti).

Zjednodušene môžeme povedať, že za nadané považujeme dieťa s predčasným poznávacím vývinom, ktoré pri dostatočnej motivácii a tvorivosti za adekvátnej stimulácie zo strany prostredia dosahuje v porovnaní so svojimi rovesníkmi výnimočné výkony v jednej alebo viacerých oblastiach. Pre každého gramotného človeka je samozrejmé vedieť čítať, no ak sa päťročné dieťa naučí samo čítať, je považované za nadané.

Nadané deti tvoria veľmi pestrú a rôznorodú skupinu. Ich spoločným znakom je, že majú oproti rovesníkom vysoko rozvinuté rozumové schopnosti. Ich intelekt je v predstihu, akoby na úrovni staršieho dieťaťa. Je však rozdiel medzi mierne nadaným a vysoko alebo extrémne nadaným, podobne ako je rozdiel medzi mierne a hlboko mentálne postihnutým. Neexistuje všeobecný vzorec

prejavov, na základe ktorých možno jednoznačne označiť dieťa za nadané. Toto sú niektoré z najčastejších charakteristík nadaných detí:

- mimoriadna kvantita informácií,
- nezvyčajná zvedavosť a pestrosť záujmov, netypické záujmy už od predškolského veku (živočíchy, vesmír, doprava, technika),
- čítanie, písanie, počítanie už v predškolskom veku, pričom sa tieto zručnosti naučili ako samoukovia, nikto ich k tomu systematicky nevedol,
- vysoká aktivita, intelektuálna zvedavosť, kladenie otázok, nútiacich dospelých nahliadnúť do encyklopédií alebo internetu,
- vysoká úroveň jazykového rozvoja, široká slovná zásoba, používanie vzhľadom na vek nezvyčajných, cudzích slov a slovných spojení, myslenie v abstraktných termínoch,
- flexibilita myslenia, schopnosť vidieť nezvyčajné súvislosti,
- zaoberanie sa svetovými problémami a otázkami morálky, etiky, hraníc (nekonečno, začiatok, koniec života),
- vyhľadávanie komunikácie s dospelými alebo staršími deťmi,
- ťažiadostivosť, vodcovstvo, perfekcionizmus, snaha byť najlepší, neochota zmieriť sa s prehrou, vysoké očakávania od seba a druhých.

Na druhej strane však nie sú ochotné podriaďiť sa autorite, pričom dokážu byť tvrdohlavé až zaťaté. (Jurášková – Kalná, 1996). Nadaní nemajú ochotu podriaďiť sa príkazom a dospelí im musia vysvetľovať svoje požiadavky.

Čo sa týka vekovej hranice na určenie nadania, v dnešnej dobe sa celkovo posúva do nižších vekových kategórií, a to až do obdobia vstupu do školy, t.j. okolo 5. - 6. roku života dieťaťa (Laznibatová, 1996). Dnes vieme, že týmto deťom je potrebné venovať pozornosť od útleho veku a prihliadať na to, že prvé charakteristické prejavy nadania u detí sa začínajú objavovať už v útlom veku – cca od 2-3 rokov života dieťaťa.

Ak chceme dieťaťu poskytnúť starostlivosť rozvíjajúcu jeho nadanie a aj celú jeho osobnosť je potrebné jeho nadanie identifikovať. Rozpoznať nadanie už v detstve je dôležité preto, aby sme mohli vzdelávať a vychovávať nadané deti smerom k upevňovaniu a rozvíjaniu ich nadania. Intelektové nadanie sa zisťuje predovšetkým intelektovými testami. Priemerný intelekt sa pohybuje v rozpätí 90 - 110 bodov. Za hranicu nadania sa považujú dve štandardné odchýlky od tohto priemeru, teda IQ 130. Odborníci odporúčajú tiež doplnkové metódy (pozorovanie dieťaťa učiteľom, rozhovory s rodičmi, osobnostné dotazníky, rozbor výsledkov činnosti dieťaťa, testy tvorivosti). Čím viac nástrojov sa na identifikáciu použije, tým je diagnostika presnejšia a užitočnejšia pre ďalšie rozvíjanie dieťaťa.

Talentovanému dieťaťu síce treba prejavovať podporu a pomôcť mu rozvíjať jeho schopnosti, no nič by sa nemalo preháňať. Ak budeme dieťa nasilu do niečoho tlačiť, prežije nešťastné detstvo.

Podľa Juráškovej „motivácia k učeniu môže u nadaných detí v "bežnej" triede klesať. Hovorí sa, že nadané deti v "bežnej" triede "potiahnu" ostatné deti, aby sa lepšie učili. Podľa vyššie uvedeného však môže byť, že práve tieto deti môžu stratiť v bežnom kolektívne motiváciu, chcú sa ostatným vyrovnáť, a tak sa priblížiť svojimi výsledkami k priemeru.“ (www.nadanie.sk)

Okrem nadania sa používa aj názov talent. Nadaním sa často označuje vysoká úroveň schopností v rozličných oblastiach. Talentom sa rozumejú vrodené dispozície pre realizáciu rôznych aktivít, rýchle a kvalitné osvojenie, ich tvorivým rozvíjaním. Nadanie a talent sú poväčšine používané ako synonymá.

2 PROBLEMATIKA BIOLOGICKÝCH OLYMPIÁD

ZŠ Nábřežie mládeže je jednou zo štrnástich základných škôl v meste Nitra. Do povedomia obyvateľov mesta sa dostala v roku 1967, kedy sa začalo s vyučovaním v 13 triedach a navštevovalo ju 424 žiakov. V roku 1972 získala škola štatút športovej školy so zameraním na atletiku a od roku 1980 i na ľadový hokej. Počas trvania školy dosiahli žiaci tejto školy viaceré výrazné úspechy, ktoré svedčia o kvalitnej a systematickej práci viacerých pedagógov a trénerov. Život školy sa za uplynulých 46 rokov menil, počet žiakov sa zvyšoval a v dnešnej dobe školu navštevuje 606 žiakov. Učitelia pripravujú žiakov na súťaže a predmetové olympiády vyhlasované MŠVVaŠ SR (z matematiky, fyziky, biológie..., športové súťaže).

Vyhľadávanie talentov na škole spočíva prevažne na pedagógoch, ktorí vo vyučovacom procese a počas mimo vyučovacích aktivít majú možnosť poznať, kto je talentovaný a tak môžu rozvíjať záujmy žiakov. Výber a príprava talentov na súťaže vyžaduje od učiteľov dokonalú prípravu. Spôsob prípravy sa odvíja od konkrétnych daných podmienok a kritérií postupovej súťaže na Slovensku (školské, obvodové, krajské a celoštátne kolá).

Talentovaných žiakov na základnej škole je stále menej, pretože veľa žiakov piateho ročníka s výborným prospechom každý rok odchádza na osemročné gymnáziá. Aj naša škola patrí medzi takéto školy, ktoré prichádzajú o výborných žiakov, aby sa títo žiaci mohli ďalej rozvíjať na gymnáziách. Medzi zostávajúcimi žiakmi však tiež nájdeme talentovaných žiakov, s ktorými môžeme pracovať, pretože prejavujú záujem. Týchto žiakov nie je možné si nevšimnúť. Nadaní sú v každej oblasti a prejavujú sa aj svojou výbornou prípravou na vyučovanie a veľmi dobrým prospechom. O takýchto nadaných žiakov majú záujem všetci pedagógovia, pretože sa s nimi dobre pracuje, sú zodpovední, a preto dosahujú v súťažiach výborné výsledky. Títo žiaci potom bývajú preťažení, lebo sa na podnet vyučujúcich jednotlivých predmetov, pripravujú naraz na viac predmetových súťaží a olympiád. Aby sa zabránilo takýmto situáciám, musia rodičia podpísať prihlášku a súhlas na príslušnú olympiádu.

Biologická olympiáda je určená žiakom základných škôl, osemročných gymnázií a stredných škôl, ktorí prejavia záujem o biológiu, geológiu, environmentalistiku a iné biologické vedy. Organizuje sa v štyroch kolách – školskom, obvodnom, krajskom a celoštátnom. Najlepší súťažiaci z teoreticko-praktickej časti sa zúčastňujú Medzinárodnej biologickej olympiády. Vyhlasovateľom súťaže je Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Odborne je biologická olympiáda garantovaná Slovenskou komisiou Biologickej olympiády v spolupráci s vysokými školami.

Úlohy biologickej olympiády sú veľmi náročné, vyžadujú si dlhodobú prípravu. Žiak musí zvládnuť veľké množstvo poznatkov získaných z literatúry, absolvovať pozorovania a experimenty.

3 VÝSLEDKY PRÁCE ŽIAKOV

V tejto kapitole sa budeme venovať výsledkom žiakov ZŠ Nábrežie mládeže v Nitre, ktoré dosiahli v biologickej olympiáde. Pre lepšiu prehľadnosť uvádzame údaje po jednotlivých školských rokoch.

ŠKOLSKÝ ROK 2007/2008

Kategória F - Rastliny a zvieratá našich lesov - do olympiády sa zapojila trieda 4.A. V trojkolovej súťaži sa umiestnili na 5. mieste v obvodnom kole.

Kategória F - Rastliny a zvieratá našich lesov – 5 žiakov úspešne riešilo určené úlohy v trojkolovej súťaži. V obvodnom kole skončili na 13. mieste.

ŠKOLSKÝ ROK 2008/2009

Kategória F - Rastliny a zvieratá našich lesov - zapojila sa 4.A trieda. V trojkolovej súťaži sa umiestnili na 1. mieste v obvodnom kole.

Kategória F - Rastliny a zvieratá našich lesov – 10 žiakov z V.A úspešne riešilo určené úlohy v trojkolovej súťaži. V obvodnom kole skončili na 11. mieste.

ŠKOLSKÝ ROK 2009/2010

Kategória F – Rastliny a zvieratá našich lesov – 5 žiakov z V.A úspešne riešilo určené úlohy v trojkolovej súťaži, skončili na prvom mieste v obvodnom kole.

Kategória E - Poznaj a chráň – odbor zoológia - žiak VIII..B skončil v obvodnom kole na 3. mieste.

ŠKOLSKÝ ROK 2010/2011

Kategória F – Rastliny a zvieratá nášho okolia – 5 žiakov z V.A riešilo určené úlohy v súťaži, ktorá sa skladá z 3 častí. V obvodnom kole skončili na 6. mieste.

Kategória E - Poznaj a chráň – odbor zoológia - žiačka VI.A sa umiestnila v obvodnom kole na 4. mieste.

ŠKOLSKÝ ROK 2011/2012

Žiaci sa v tomto školskom roku nezúčastnili žiadnej biologickej olympiády.

ŠKOLSKÝ ROK 2012/2013

Kategória F – Rastliny a zvieratá našich lesov - päť žiakov z V.A triedy skončilo na 6.mieste v obvodnom kole.

Kategória D – Teoreticko – praktická časť – súťažili dve žiačky zo VII. B triedy, jedna žiačka bola úspešná riešiteľka.

Po skončení jednotlivých súťaží sme spoločne hodnotili dosiahnuté výsledky, čo sa nám podarilo a čo musíme zlepšiť v budúcom roku. Žiaci boli so svojimi úspechmi spokojní. Ich príprava na biologickú olympiádu v rôznych oblastiach podnietila ich zvedavosť, a začali jednotlivé oblasti študovať ešte podrobnejšie.

ZÁVER

Najlepšie a najrýchlejšie si osvojujú nové formy práce ľudia s určitým nadaním, talentom. Našou úlohou na základných školách je vyhľadávať takýchto žiakov a cieľavedome s nimi pracovať. Nadaní žiaci nepreukazujú svoj talent len na školách, na vyučovacích hodinách, ale majú možnosť svoj talent rozvíjať a porovnávať sa s inými na predmetových olympiádach.

Biologická olympiáda umožňuje žiakom prehlbovať a rozširovať si vedomosti a zručnosti z biológie. Príprava na olympiádu vedie žiakov k samostatnej tvorivej činnosti, naučia sa uplatňovať získané vedomosti, rozvíja sa u nich kreatívne myslenie a vedú robiť im primerané závery. Žiaci si dopĺňajú informácie, ktoré potom na vyučovaní predkladajú i iným žiakom a tak obohacujú preberané učivo o nové poznatky. Takéto informácie si potom ostatní žiaci osvojujú ľahšie ako z výkladu učiteľa.

Tento príspevok môže byť využitý ako informačný materiál pre ostatných učiteľov a verejnosť. Teraz vieme iste, že nadanie je potrebné hľadať a rozvíjať. Myslíme si, že práve vďaka tomuto príspevku budeme hľadať a rozvíjať nadanie a talent žiakov ešte intenzívnejšie. Príspevok obsahuje informácie, ktoré môžu prispieť k lepšiemu pochopeniu práce učiteľov v základných školách s nadanými a talentovanými žiakmi pri príprave na súťaže a predmetové olympiády.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

HANDZOVÁ, Z. 2010. Talent je dar, nesmú ho však ničieť ctižiadostiví rodičia. Magazín Pravdy. Dostupné na internete: <http://feminity.zoznam.sk/c/886100/talent-je-dar--nesmu-ho-vsak-nicit-ctiziadostivi-rodicia>

JURÁŠKOVÁ, J. 2003. Základy pedagogiky nadaných. Pezinok: Formát, 2003. ISBN 80-89005-11-X

JURÁŠKOVÁ, J., KALNÁ, V. 1996. Nadanie – dar najcennejší. Učiteľské noviny. roč. 1996. čís. 43

LANZIBATOVÁ, J. 2003. Nadané dieťa, jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie. Bratislava. Iris, 2003. ISBN 80-89018-53-X

RENZULLI, J.S. 1977. The enrichment triad model: A guide for developing defensible program for the gifted and talented. Mansfield Center: Creative Learning Press, 1977, ISBN 0-936386-01-0

<http://www.nadanie.sk/>

<http://www.alenaz.estranky.sk/clanky/nadanie.html>

<http://referaty.atlas.sk/odborne-humanitne/filozofia/54747/?print=1>

<http://www.iuventa.sk/sk/Olympiady/Olympiady-a-sutaze/BiO/Organizacny-poriadok-a-pokyny.alej>

www.gymgolnr.sk/soc/soc/nadanedeti.pdf - Gymnázium Nitra, Golianova 68, citované dňa 25. 6. 2013

ADRESA AUTORA

PaedDr. Mária Javorníková

ZŠ Nábřežie mládeže

Nábřežie mládeže 5

949 01 Nitra

m.javornikova@centrum.sk